

Nr 122

Av herr **Källstad**, om inrättande av ytterligare ordinarie universitetstjänster i psykologi.

(Lika lydande med motion nr 102 i Första kammaren)

Samhällets behov av psykologer är för närvarande avsevärt, och enligt utförda beräkningar kommer det att ytterligare stiga under 1970-talet. Det minimibehov av psykologer som föreligger fram till 1970 har beräknats till 2 660. För närvarande finns det ca 1 300 yrkesverksamma psykologer, varför fram till 1970 ca 1 360 psykologer behöver utbildas. Det torde vara orimligt att räkna med att detta behov skall kunna tillgodoses under överskådlig tid. Men det är angeläget att i görligaste mån söka täcka de värsta bristerna genom en förbättrad utexamination. Näringslivets och övriga samhällsområdets behov av psykologer ökar ständigt, t. ex. inom socialvård, rehabilitering, yrkesvägledning samt för att effektuera de arbetspolitiska målsättningarna. Dessa arbetsuppgifter ställer krav på en specialinriktad psykologisk utbildning, närmast motsvarande licentiatexamen.

Behov av förbättrad utexamination

Enligt universitetskanslersämbetets anslagsäskanden för 1969/70 är ämnena psykologi och pedagogik generellt sett illa tillgodosedda med handledare i förhållande till övriga ämnen. Antalet licentianter och doktorander per fast professor och laborator uppgick totalt i landet höstterminen 1966 till 6,7 mot 36,9 i ämnena psykologi och pedagogik. Relationstalen antal licentianter per handledare (professor, laborator, docent) uppgår i Uppsala till 39, i Stockholm 26, i Lund 33 och i Göteborg är antalet så stort som 64.

Ser man på antalet studerande på olika betygsnivåer vid de psykologiska institutionerna i Uppsala, Stockholm, Lund och Göteborg höstterminen 1968 enligt uppgifter från studierektorer, var antalet i Uppsala 366, i Stockholm 356, i Lund 243 och i Göteborg 443. Vad tjänsterna beträffar har Uppsala och Stockholm 2 professorer i ämnet, medan Lund och Göteborg har en. I Uppsala finns t. ex. 10 extra lektorer, medan Göteborg har 3. Medan Uppsala, Stockholm och Lund har 18—20 assistenter, amanuenser och adjunker, får Göteborg nöja sig med 13.

Tillträdet till studier i psykologi är genom ämnets laborativa karaktär hårt spärrat, och studierna är mer lärarkrävande än i många andra ämnen. Fördelningen av stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier vid samhällsvetenskapliga fakulteter 1967/68 är sådan att Uppsala, Stockholm och Lund har 23—25 lic.-stipendier, medan Göteborg har 12. De tre förstnämnda universiteten har 14—16 doktorandstipendier, medan Göteborg endast har 7. Fördelningen av forskningsanslagen till ograduerade forskare vid samhällsvetenskapliga fakulteter 1967/68 har samma sneda belastning. Uppsala, Stockholm och Lund har 282 000—301 000 kr medan Göteborg har 144 000. Även när det gäller materielanslagen ligger Göteborg väsentligt under de tre förstnämnda universitetens samhällsvetenskapliga fakulteter.

Kliniska psykologer, arbets- och skolpsykologer

1962 års arbetspsykologutredning beräknade behovet av arbetspsykologer 1970 till 300, men redan år 1967 fanns ca 380 yrkesverksamma arbetspsykologer. Behovet är, som förut nämnts, 2 660 psykologer 1970 och fördelar sig på följande sätt: 1 260 kliniska psykologer, 500 skolpsykologer och 900 arbetspsykologer. Psykologer behövs för barnpsykiatriska team, det behövs vuxenkliniska psykologer. Till den kliniska psykologins område hör dessutom kriminalvård och alkoholistvård.

Skolöverstyrelsen gjorde 1967 en enkätundersökning som inventerade antalet skolpsykologtjänster och planerad utbyggnad under 1967/68. Det visade sig finnas 100 skolpsykologtjänster, om man räknar om halvtidstjänsterna som heltidstjänster. En uppfattning om behovet av skolpsykologtjänster får man, om man antar att 2 500 elever är ett rimligt underlag för en skolpsykologtjänst och utgår från antalet elever i det obligatoriska skolväsendet 1965/66 till ca 880 000. Dessa uppgifter leder till ett behov av ca 350 psykologer. Prognosen för befolkningsutvecklingen i de skolpliktiga åldrarna pekar på att det under 1970-talet kommer att behövas ytterligare ett 60-tal skolpsykologer. Då har gymnasier, fackskolor, yrkesskolor, universitet och andra vuxenutbildningsanstalter inte medtagits. Det torde vara realistiskt att räkna med omkring 500 skolpsykologer under 1970-talet.

Härtill kommer behovet av arbetspsykologer, som i dagens samhälle sysslar med anlags- och urvalsundersökningar inom företag, förvaltningar och försvar. Psykologer efterfrågas alltmera för personaladministrativa och organisatoriska uppgifter och för att anpassa arbetsmiljön till individens förutsättningar. Man kan beräkna att det behövs en arbetspsykolog per 10 000 individer, vilket skulle leda fram till ett behov av 450 psykologer, därtill behövs forskare och chefer. Lägg därtill de 300 arbets- och urvalspsykologerna samt 50 militärpsykologer, och man kommer till ett behov av omkring 900 arbetspsykologer.

Göteborgsinstitutionen

Av vad jag tidigare sagt har framgått att särskilt den psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet arbetar under prekära förhållanden, särskilt vad beträffar handledning på tre-betygsnivån i filosofie kandidat- och ämbetsexamen samt licentiand- och doktorandnivå, något som kraftigt påtalats av professor John Elmgren. Göteborgsinstitutionen har märkligt nog också måst arbeta med betydligt mindre resurser än övriga institutioner i landet. När det gäller en förbättrad utexamination skulle Göteborgs universitets psykologiska institution kunna spela en stor roll, eftersom den är landets största vad fackutbildningen beträffar. Ett minimikrav vore sådana förstärkningsåtgärder, vad tjänsterna beträffar, att göteborgsinstitutionen kom i paritet med övriga psykologiska institutioner i landet. Det behövs utökning av antalet licentiand- och doktorandstipendier, ökning av anslaget för ograduerade forskare och förstärkning av materielanslag.

Som professor John Elmgren framhållit riskerar de psykologistuderande vid Göteborgs universitet vid tre tillfällen att temporärt utestängas från studier eller praktik.

Tillträdet är begränsat, 100 studerande mottages varje termin. Tillträdet till studierna för två betyg i pedagogik, psykologlinjen, är begränsat främst med hänsyn till den i undervisningen ingående praktiska testkursen. Vidare råder det stor brist på praktikplatser, som förmedlas till de studerande genom lokalavdelningen i Sveriges psykologförbund. »Spärrarna» blir allt hårdare ju längre i utbildningen den studerande befinner sig.

Sedan 1966 har psykologiska institutionen enligt uppgift, utöver den ökning av antalet undervisningstimmar som meddelats genom automatiken i undervisningsplanen, erhållit lärarförstärkning med en extra laboratur. För handledning av 130 trebetygsstuderande, 161 licentiander och 8 doktorander disponerar institutionen en professur och en extra laboratur, vilket innebär drygt 80 studerande per handledare. Detta bör ställas i relation till den av UKÄ tillstyrkta normen 6 heltidsstuderande per fast handledare. Som jag tidigare nämnt var genomsnittligt för hela landet höstterminen 1966 denna relation i ämnena psykologi och pedagogik 36,9 studerande per handledare. Dessa förhållanden är, framhåller professor Elmgren, en konsekvens av att psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet under lång följd av år haft ett intag till elementärstudierna som långt överskrider intaget vid andra psykologiska institutioner. Stockholm och Uppsala har haft 72 per termin, Lund 60 per termin, Umeå 80 per läsår. Göteborg mottog höstterminen 1965 ca 500 och därefter 100 per termin. Vårterminen 1968 bereddes 121 studerande plats. På sikt måste handledarfrågan lösas genom ett ökat antal fasta tjänster.

Vad institutionens lokalbehov beträffar, understrykes detta av den ovan angivna ökningen av studerande på olika betygsnivåer. Studerandeantalet

har det senaste året i det närmaste fördubblats. Det förefaller då orimligt att undervisningen skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

Från studenthåll har också framhållits, att det förhållandet att 160 licentiatinder har två handledare att vända sig till, vilka dessutom svarar för handledning av 65 trebetygsstuderande per termin, samt att anslaget för forskning och livsuppehållet är helt otillräckliga ger upphov till för studenterna absurda konsekvenser.

Lärare i psykologi

Utöver behovet av psykologer föreligger ett starkt uttalat behov av lärare i psykologi i gymnasium och fackskola. Ämnet psykologi utgör ett självständigt ämne i det nya gymnasiet och i fackskolan och upptar enligt gällande läroplaner följande antal veckotimmar på respektive linje:

Gymnasium:

humanistisk linje:	2 vtr
samhällsvetenskaplig linje:	2 vtr
naturvetenskaplig linje:	1 vt
ekonomisk linje:	2 vtr

Fackskola:

social linje:	4 vtr
---------------	-------

Det kan vidare noteras att Yrkesutbildningsberedningen i förslag till läroplaner för yrkesutbildningen (YB III, SOU 1967: 48) upptagit ämnet psykologi i timplanerna för såväl den estetiska som den konsumtions- och vårdtekniska linjen.

Den kvantitativa förstärkningen av psykologiämnets ställning i de gymnasiala skolorna motsvaras dock på intet sätt av en motsvarande kvalitativ. Undervisningen bestrides till uppskattningsvis ca 90 % av lärare utan adekvat utbildning. I en av skolöverstyrelsens ämnessakkunnige i psykologi avgiven gymnasiainspektörsrapport karakteriseras lärarsituationen på följande sätt:

Tillgången på kompetenta lärare i psykologi är utomordentligt dålig. Formellt behöriga lärare hör till undantagen och även om man — med tanke på att ämnet är nytt på gymnasiet schema — ställer relativt blygsamma krav på reell kompetens, kan inte helhetsintrycket av lärarsituationen bli annat än negativt. — — — Det är klart uttalat i läroplanen, att undervisningen skall grundas på vetenskapligt underbyggda fakta. Knappast i något annat ämne är risken så stor som just i psykologiämnet att lärare hänger sig åt amatörmässigt prat och tyckande. Det är av utomordentlig vikt att eleverna bibringas en kritisk och så långt möjligt vetenskapligt präglad attityd till detta ämne som är så personligt engagerande och som i så hög grad inbjuder till charlataneri.

Det bör därjämte uppmärksammas att utbildningskompletteringen av lärare i psykologi skett i synnerligen begränsad omfattning. Svårigheten att be-

sätta tjänsterna i psykologi med behöriga lärare betingas visserligen även av andra faktorer — bl. a. möjligheten att skapa lämpliga ämneskombinationer — men det väsentligaste hindret utgöres av det förhållandet att grundutbildningen är otillräcklig i kvantitativt avseende. Det vore djupt olyckligt om en av de viktigaste nyheterna i de gymnasiala skolreformerna — f. ö. starkt och samfällt efterfrågad enligt den av gymnasieutredningen genomförda avnämningarundersökningen (SOU 1963: 22) — skulle äventyras genom en otillräckligt dimensionerad utbildning av lärare i psykologi.

Universitetskanslersämbetet har med rätta framhållit, att »den utomordentligt kraftiga expansion som ägt rum under de senaste åren har ställt den samhällsvetenskapliga utbildningsorganisationen inför en rad svårlösta problem. Ämbetet finner en utbyggnad av den fasta lärarorganisationen med nya ordinarie tjänster vara nödvändig, om utbildningen på lågstadiet skall bli effektiv. Även med hänsyn till forskarutbildningen krävs enligt ämbetet en förstärkning av den permanenta organisationen. Sålunda föreslås inrättande av ett antal forskarassistenttjänster».

Med anledning av vad som ovan anförts hemställer jag,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att den fasta lärarorganisationen i ämnet psykologi vid universiteten bygges ut med nya ordinarie tjänster och att därvid särskilt beaktas behovet vid psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet.

Stockholm den 22 januari 1969

Thorvald Källstad (fp)